

BÉKEREVÍZIO ÉS NÉPSZÖVETSÉG

A TRIANONI béke revíziójának és ezzel kapcsolatban Magyarország mai lehetetlen határai megváltoztatásának gondolata mind mélyebb gyökeret ver a magyar nép lelkületében. Ez nem is lehet máskép. A jelenlegi határok megvonásánál semmiféle egységes és azért annyira-amennyire kiengesztelő elvi szempont nem érvényesült. A történeti alap, a földrajzi összetartozás szempontjai, a gazdasági szükségletek, a néprajzi viszonyok, tehát mindazok a tényezők, amelyek a határok megállapításánál rendszerint mérvadók, Magyarország új határai megvonásánál mindannyian figyelmen kívül hagytak. Még csak a stratégiai szempontok sem voltak döntőek, mert hiszen azok a határkövek, amelyek a trianoni szerződés alapján a magyar síkság közepén ma országokat választanak el egymástól, katonai értékkel természetesen nem bírnak. És legkevésbé érvényesült a határok megvonásánál a népek önrendelkezési joga, amelyet éppen a háborúban velünk szemben állt oldalon igyekeztek a mai kor legfontosabb államalkotó tényezőjének feltüntetni. Lehetetlen elképzelni, hogy Magyarország valaha teljesen megnyugodjék a maga sorsában, ameddig ezek az állapotok fennállnak és érthető, ha a megváltoztatásukra irányuló törekvés nem lankad. De viszont bizonyos, hogy ezt a törekvést kizárólag csak békés eszközökkel lehet folytatni. Vakmerő és kockázatos háborús vállalkozások gondolata — még ha a mai lefegyverzett, ellenségektől körülvelt helyzetünkben nem volna egyébként is lehetetlen — távol áll a magyar néplélektől. Kutatnunk kell tehát, milyen békés eszközök állnak rendelkezésünkre a célból, hogy a magyar nemzet vágyainak teljesülését előbbre vigyük.

E tekintetben elsősorban a Népszövetségre szoktunk gondolni, amelynek Egyességokmánya a 19. cikkben érinti a békerevizio kérdését. Az erre vonatkozó intézkedés utolsó maradványa Wilson egy eredetileg sokkal messzebbmenő javaslatának, amelynek fokenkénti átalakulása mindaddig, amíg a jelenlegi szöveg megállapítást nem nyert, igen tanulságos azokra a törekvésekre nézve, amely de a hatalmakat a Népszövetség alkotmányának megszüvegezésénél vezették.

Wilson eredeti javaslatának III. cikke a következő intézkedést foglalta magában:

„A szerződő hatalmak egyesülnek arra, hogy kölcsönösen garantálják egymásnak politikai függetlenségüket és területi Integritásukat; egyetértenek azonban abban, hogy eszközölhetők oly területi változtatások, — feltéve, hogy azok az érdekelt népeknek kellemesek, — amelyek a jövőben esetleg szükségessé

fognak válni az önrendelkezési jog elve értelmében a jelenlegi faji viszonyok vagy aspirációk, vagy a jelenlegi társadalmi és politikai relációk megváltozása folytán valamint oly területi változtatások is, amelyek a küldöttek kétharmadának véleménye szerint az érdekelt népek jóléte és nyilvánvaló érdeke szempontjából követelhetők; egyetértenek továbbá abban is, hogy területi változtatások anyagi kártalanítást involválhatnak. A szerződő hatalmak fenntartás nélkül elfogadják azt az elvet, hogy a világbéke, fontosságára nézve felülmúl minden, a politikai jurisdikcióra vagy határookra vonatkozó kérdést.“

Wilson fogalmazványa kétségekívül rendkívül homályos tartalmú. Majdnem minden egyes szava a kételyeknek és kérdéseknek egész özönét idézi fel.

Nagyjában e tervezet szerint a határok megváltoztatása a következő esetekben lett volna lehetséges:

1. A jelenlegi faji viszonyok megváltoztatása esetében: ha tehát például egy bizonyos területen a békekötés, időpontjában szláv vagy román lakosság élt, valamely jövő időpontban pedig magyar lesz a terület lakossága (vagy megfordítva), a területi változtatás lehetséges.

2. A jelenlegi faji aspirációk megváltoztatása esetében, amely például előállhatna, ha a tótok, vagy a horvátok, vagy az erdélyi románok a békekötés időpontjában a cseh, szerb vagy román államhoz való hozzátartozást kívánták ugyan, egy későbbi időpontban azonban Magyarországgal való újabb egyesítésüket óhajtánák.

3. A jelenlegi szociális relációk megváltozása esetében, amely homályos kitétel alatt esetleg a népességnek különböző államokban különböző mértékben történő szaporodása folytán keletkező eltérések érthetők.

4. A jelenlegi politikai relációk megváltozása esetében, ami alatt igen különböző dolgokat lehet érteni, például azt az esetet, hogy Kanada, mely Nagybritanniával van ma politikailag együtt, az Egyesült-Államokkal kerülne szorosabb relációba, mely esetben azonban nem világos, hogy mi tekinthető ily szorosabb relációnak.

5. A Népszövetség közgyűlésének kétharmad többséggel hozott ama határozata esetében, hogy valamely területi változtatás az érdekelt felek jóléte és nyilvánvaló érdeke szempontjából kívánatos.

Eltekintve a szöveg homályos voltától, nem vehető ki a javaslatból, hogy az első négy esetben ki állapítja meg a területi változtatások szükségességének fennforgását. Egészen bizonytalan továbbá az összes intézkedések szankciója: az a kérdés, mi történjék akkor, ha az az állam, amelytől a területet a megváltozott viszonyok folytán él kellene venni, e szándéknak ellenszegül.

A párizsi béketárgyalásokon résztvevő brit küldöttség ezeken a hiányokon segíteni akarván, 1919 január 20-án a következő szöveget javasolta, két részre bontván Wilson fogalmazványának tartalmát:

„I. Az államok kötelezik magukat, hogy a Népszövetségbe tartozó államok mindegyikének területi épségét tiszteletben tartják és hogy meg fogják őket védeni minden külső támadás ellen; megegyeznek továbbá abban, hogy meg fogják akadályozni más államoknak olyan kísérleteit, amelyek a jelen békekötések időpontjában fennálló vagy általuk teremtett területi helyzetnek erőszakos megváltoztatására irányulnak.

II. Ha bármikor kiderülne, hogy valamely államnak az előző cikkben garantált határai nem felelnek meg a helyzet követelményeinek, a Népszövetség ezt

a kérdést megfontolás tárgyává fogja tenni és ajánlhatja az érdekelt feleknek az általa szükségesnek látott módosításokat. Ha az érdekelt felek az ilyen ajánlást visszautasítják, a Népszövetséghez tartozó államok a szóbanforgó területre nézve fel vannak mentve az előző cikkben megállapított ama kötelezettségük alól, hogy a kérdéses területet más állam erőszakos támadása ellen megvédjék.“

Mindenekelőtt jellemző, hogy az angol küldöttség Wilson fogalmazványának azt a részét, amely a status quo fenntartására vonatkozott, jelentékenyen kibővítette, ellenben összezsugorította a tervezet ama intézkedéseit, amelyek a status quo esetleges megváltoztatása körülményeit írják körül. Az angol delegáció szövegezéséből azonban van bizonyos szankció, mely abban áll, hogy az az állam, amelynek a Képzövetség egy konkrét területre nézve a határok megváltoztatását javasolja és amely e javaslatnak ellenszegül, nem számíthat arra, hogy a többi államok őt e területnek egy esetleges fegyveres támadással szemben való megvédésében segíteni fogják, amire különben kötelezve volnának. Ennek a szankciónak azonban csak relatív értéke van, mert hiszen ez a szankció érvényesülne ugyan olyan esetekben, amikor a Népszövetség valamely erős állam részére követelne területet egy gyengébb állam részéről, mert ez ellenkezése esetében semmi védelmet nem talál, ellenben nem érvényesülne olyankor, amikor a Népszövetség a gyengébb állam részére az erősebb állam egy területét akarja megszerezni, mert ha ez az erősebb állam ellenszegül a Népszövetség területmódosításra irányuló javaslatának, a szankció értéktelen, mert hiszen az erősebb államnak nem kellene tartania attól, hogy e gyengébb állam erővel meg fogja támadni, ha pedig ez a támadás mégis megtörténék, a többi állam támogatása nélkül is elég erős volna arra, hogy határait megvédje.

A Népszövetség alkotmányának, az Egyességokmánynak végső szövegezésében az eredeti Wilson-féle eszme két, egymást természetesen kiegészítő része teljesen széjjelkerült egymástól, amennyiben a területi állapot megvédésére szóló intézkedés a io., az esetleges területváltoztatásokra vonatkozó intézkedés pedig a 19. cikkben kapott helyet a következő szöveggel:

„18. cikk: A Szövetség tagjai kötelezik magukat arra, hogy a Szövetség valamennyi tagjának területi épségét és jelenlegi politikai függetlenségét tiszteletben tartják és minden külső támadással szemből megóvják. Ha ily támadás vagy fenyegetés esete, avagy ily támadás veszélye bekövetkezik, a Tanács megfontolás alá veszi, miként kellene a fent megállapított kötelezettséget teljesíteni.

19. cikk: A közgyűlés időnként felhívhatja a Szövetség tagjait az alkalmazhatatlanná vált szerződéseknek és olyan nemzetközi állapotoknak újból való megvizsgálására, amelyeknek fennmaradása a világbékét veszélyeztethetné.“

A két intézkedésnek egymástól való különválasztása nemcsak stíluszempontból fontos. Wilson fogalmazása, — ahol a két gondolat egy és ugyanazon mondatban volt összevonva, — éppen ezzel nyomatékosan ráutalt arra, hogy itt két egybekapcsolódó dologról van szó. Wilson garantálni akarta a létező területi viszonyokat frivol támadások és pusztá hódító tendenciákkal szemben, de ugyanakkor elismerte azt is, hogy nem létezhetnek olyan határok, melyek örök érvényűeknek volnának tekinthetők és ezért azonnal gondoskodott a szükségessé váló területváltoztatások békés keresztülviteléről. Az ő gondolkodása

a következő volt: Ha van mód a tarthatatlannak bizonyult határok békés úton vialó megváltoztatására, akkor lehetséges a status quo megvédése; ha azonban a békés területi változásokra nincsen mód, akkor a status quo örökké való biztosítása abszurdum, amely tarthatatlan helyzetre vezetne. Hogy itt egy egységes eszmemenetnek két egymásba kapcsolódó láncszeméről van szó, ezt még az angol delegáció által javasolt szöveg is mutatja, habár halaványabb formában. A végleges szövegben azonban a két intézkedés úgy szerepel, mintha egymáshoz semmi közük nem volna. Meg kell védeni a status quo-t mondja az egyik intézkedés. Meg lehet változtatni a határokat, mondja teljesen függetlenül az előbbitől, a másik. Az első intézkedés igen határozott; a második nagyon halavány. Pedig valójában csak akkor lehetne megvédeni a státus quo-t, ha mód volna keresztülvinni azt az elvet, hogy a tarthatatlanná vált határokat meg kell békésen változtatni és ha egyúttal ennek módozatai is kielégítő szabályozást nyemének.

De elhalványodott a végső szövegezésben a területi változtatásokra vonatkozó intézkedés szövegezése egyébként is. A végleges szöveg már nem beszél „a helyzet követelményeinek meg nem felelő határokéről, — hanem csak általában „nemzetközi állapotokról, amelyek a világbékét veszélyeztetik“. Az angol szöveg szerint a Népszövetség vizsgálja meg a helyzetet és ajánl esetleg bizonyos módosításokat. A végleges szöveg szerint a Népszövetség nem maga vizsgálja meg a helyzetet, hanem csak felszólítja tagjait bizonyos állapotok megvizsgálására. A végleges szövegben nincs többé szó arról az erkölcsi nyomásról, amelyet az angol delegáció szövege a meg nem felelő határok kiigazítása érdekében gyakorolni óhajtott. E szerint tehát a Népszövetség közgyűlése felhívhatja ugyan tagjainak figyelmét a tarthatatlan állapotokra, — de ha ezek ellenszegülnek, akkor nem történik semmi sem. Szankciónak a végleges szövegben nyoma sincsen. Szembetűnő, hogy ez intézkedés eredeti tartalma miként zsugorodott mindinkább össze. Mai szövegében ez nem egyéb, mint „óhaj, amelynek — bárminő legyen is erkölcsi súlya, — jogi jelleget nem lehet tulajdonítani“. (H. A. Rolin.)

E történeti előzmények ismertetése után vissza kell térnünk annak a kérdésnek a megvizsgálására, hogy a Népszövetség alkotmánya mennyiben nyújt módot a létező határok békés megváltoztatására. Kétségtelen, hogy ebből a szempontból meg kell fontolnunk úgy a bizonyos területváltoztatások ellen irányuló 10. cikknek, mint a bizonyos területváltoztatások lehetővé tételére irányuló 19. cikknek való-ságos tartalmát és horderejét.

A 10. cikket illetőleg magában a Népszövetségben igen beható tanácskozások folytak. Az az ellenállás, mely az Északamerikai Egyesült-Államokban a Népszövetség ellen mutatkozott, nagyrészen a 10. szakasz szövegezésén alapszik. Aggodalmat keltett különösen az a veszély, hogy ez a cikk megörökít bizonyos, esetleg hibás területi állapotokat, továbbá azoknak a kötelezettségeknek bizonytalansága, amelyeket ez a cikk a különböző nagy és kis államokra hárít. Az a sikeres agitáció, amely az Egyesült-Államokban a Népszövetséghez való csatlakozás ellen irányult, főleg arra támaszkodott, hogy a 10.

cikk alkalmazása arra kényszerítheti Amerikát, hogy fegyveres erejével síkra szálljon bizonyos rá nézve közömbös és abszolúte véve indokolt európai területi változtatások megakadályozására. Ugyanezeknek a kifogásoknak adott kifejezést két kanadai delegátus, Sir Robert Borden (1919 áprilisában) és Charles J. Dogerty. (1921 június i-én). Ebben a helyzetben a Népszövetség már 1921-ben szükségesnek látta a cikk bővebb magyarázatát, elfogadván erre nézve egy, Scialoja olasz delegátus vezetése alatt működött bizottság következő szövegezését:

„A 10-ik cikknek nem célja, hogy megörökítse a területi és politikai szervezetet úgy, amint az felállított vagy úgy, amint az létezett az utolsó békekötések időpontjában. Ezen a szervezeten különböző legitím eszközzel változtatások eszközölhetők. A Paktum megengedi ennek lehetőségét.

A Paktum 10. cikkének célja annak az elvnek leszögezése, hogy a jövőben a civilizált világ nem fogja eltérni a támadó cselekményeket, mint a világ államai területi helyzete és politikai függetlensége megváltoztatásának eszközeit.

Ebből a célból a Népszövetség tagjai elsősorban arra vállaltak kötelezettséget, hogy tiszteletben tartják a Szövetség összes tagjainak jelenlegi területi épségét és politikai függetlenségét, másodsorban kötelezték magukat a területi épség és függetlenség fenntartására minden külső támadás ellen, amely akár egy tagállam, akár egy nem-tagállam részéről megtörténnék. E második kötelezettség végrehajtásának biztosítására szolgáló eszközöket a Tanács állapítja meg s ezt meg kell tennie nemcsak befejezett támadás esetében, hanem az ilyen támadás veszélyének vagy az azzal való fenyegetésnek esetében is. E hivatását a Tanács teljesíteni fogja azzal, hogy tagjaihoz a körülményeknek legjobban megfelelő ajánlásokat fogja intézni, tekintetbe véve a Paktum IX., 12., 13., 15., 16., 17. és 19. cikkeit.“

Ennek a magyarázatnak legértékesebb része az első bekezdés, amely határozottan kijelenti, hogy a 10. cikket nem szabad úgy értelmezni, mintha az a jelenlegi határokat véglegesnek akarná minősíteni és minden kritikával szemben meg akarná védeni. Ilyformán tehát a 10. cikknek értelme csak az volna, hogy elítélje és lehetetlenné tegye a határok erőszakos megváltoztatását. „Azzal, hogy a háború mint a területi változtatások egyik eszközét eltiltja, — mondja Rolin — e cikk nem állapítja meg azon status quo igazságos voltát, mélyet megvédeni akar, de ellenez minden oly revíziót, amely nagy romok árán csak újabb igazságtalanságokra vezethetne.“ De ennek az intézkedésnek értéke kétségtől attól függ, hogy mily eszközök állnak rendelkezésre a határok békés úton való megváltoztatására, — ez a kérdés pedig e magyarázat után is teljesen homályban marad.

A magyarázó szöveg nem vet kellő világosságot arra a kérdésre sem, hogy milyen terjedelmű a Népszövetség tagjainak ama kötelezése, hogy valamely terület megtámadása esetében annak megvédésére síkra szálljanak, hanem megkerüli ezt a kérdést, idézve a Népszövetség alkotmányának különböző, — a nemzetközi összeütközések békés elintézésére vonatkozó — cikkeit, A Szövetség egyik albizottsága törekedett elhárítani az ebből eredő homályt. Szerinte ilyen esetben ugyanazokat az eszközöket kell alkalmazni, amelyek a Paktum 16. cikkében, vannak felsorolva az esetre, ha valamely állam területét kezd, de javaslatában azt is ki akarta mondani, hogy a terület megváltoztatása lehetséges „háború útján is, ha az annak ellenében a Paktumban foglalt békés eljárások ki vannak merítve, ha az ellenzést váltott ki a Népszövetség 1921-i

gyűlésén. Azt hozták fel ellene, hogy elfogadása esetében csak az a háború volna megbélyegezve, amelyet valamely ország a békés eljárások kimerítése előtt üzen meg. Egyedül Scialoja olasz delegátus szállt síkra a bizottság által ajánlott szöveg mellett. A kérdést le kellett venni a napirendről és csak az 1923 évi közgyűlés volt képes elfogadni egy javaslatot, amely kimondja, hogy az esetben, ha a Tanács valamely támadás elhárítására katonai rendszabályok alkalmazását ajánlja, tekintetbe kell venni az egyes államok földrajzi helyzetét és különleges viszonyait, hogy minden további állam alkotmányos tényezőinek marad fenntartva annak megítélése, mennyiben vannak ily katonai rendszabályokra kötelezve, hogy azonban a Tanács ajánlását minden állam a vállalt kötelezettségek jó-hiszemű teljesítésének óhajával fogja fogadni.

A hosszas tárgyalások eredményeként tehát megállapítható, hogy a Népszövetség alkotmányának 10. cikke nem zárja ki a határok békés úton való megváltoztatásának gondolatát. Ennél fontosabb azonban az a kérdés, hogy milyen eszközöket bocsát rendelkezésre a Népszövetség a határok békés megváltoztatására. E tekintetben eddig kizárólag a már idézett 19. cikk sovány tartalma mérvadó.

E cikk jelentőségét a Népszövetségi alkotmány magyarázói nem sokra becsülik. Freytagh-Loringhoven szerint ez az intézkedés „gyakorlatilag minden jelentőség nélkül való” és szerinte ezen az alapon a békeszerződések revíziójához eljutni lehetetlen. Bülow hasonlóan céltalannak mondja, hogy a 19. cikkre bárki reményeket építsen. Schmitt azt fejtegeti, hogy a cikk, amely csak arra jogosítja fel a közgyűlést, hogy valamely kérdés megvizsgálását ajánlja, csak akkor volna értékes, ha meg volna mondva az is, miként kell a területi változásoknak végbemenniük úgy, hogy általuk a nemzetközi rend meg ne zavartassák. Fauchille szerint a Népszövetségnek a 19. cikkben körvonalazott joga csak fakultatív és azzal csak nagyon kivételesen lehet élni, különben a nemzetközi állandóság szenvedne sérelmet és a szerződések tiszteletben tartása illuzóriussá válna. Hall a Paktumnak a háborúk elkerülését célzó intézkedéseiről, — amelyek sorában a 19. cikket, valószínűleg, mert ezt jelentéktelennek tartja, még csak fel sem említi, — azt mondja, hogy nem szabad túlsókat remélni tőlük. Mengele Ferenc szerint a 19. cikk hibája, hogy „igen tág és a kikényszeríthetőséget nélkülözi”. Legjellemzőbb azonban az, hogy a legtöbb nemzetközi jogi író oly kevés fontosságot tulajdonít ennek a cikknek, hogy azt a háború mellőzését célzó intézkedések sorában meg sem említi.

Eddig egyetlen eset fordult elő, amelyben egy a Népszövetséghez tartozó állam a 19. szakasz alapján kívánságokkal lépett fel. Bolívia 1920 november 20-án ezen az úton akarta elérni a Chilével 1904-ben kötött szerződés revízióját, mely két tartományt Chilének juttatott. A Népszövetség 1921 évi közgyűlése ezt a felszólítást, kihasználva annak nem szerencsés fogalmazását, elhárította azzal az indoklással, hogy a közgyűlés nem módosíthat semmiféle szerződést, az ily indécések módosítása a szerződő államok dolga. Bolívia képviselő jelentette ugyan, hogy a Népszövetség a bolíviai kormány ki

túlságosan betűszerint értelmezte, mm a kormány a 19. cikk alkalmazására gondolt, de minthogy a chilei kormány hajlandónak nyilatkozott közvetlen tárgyalásokra, a maga részéről is lemondott akciója folytatásáról és elfogadta ezt a döntést. A vitát magát végül az Egyesült-Államok elnöke, mint választott bíró, döntötte el.

Nem szenved kétséget, hogy a 19. cikk igen kevés reményt nyújt a békerevízióra. A Népszövetség csak ajánlhatja valamely területi kérdés megvizsgálását, de nem írhatja azt kötelezően elő, amint ezt a magyar békedelegáció annak idején kívánta. Ha az illető állam az ajánlást visszautasítja, — az ügy el van intézve, a nélkül, hogy történék valami. Ezenfelül csak megvizsgálást ajánl, — minden államnak joga van tehát arra az álláspontra helyezkednie, hogy megvizsgálta ugyan a kérdést, de nem lát okot arra, hogy azzal tovább is foglalkozzék. Ilyformán azt a kérdést, hogy valamely szerződéses intézkedés által veszélyeztetve maradjon-e a világ békéje vagy nem, különösképpen az érdekelt állam fogja végeredményben eldönteni, nem pedig, amint ez észszerű volna, a Népszövetség maga. Abban a banális igazságban mindenki egyetért, hogy a mai határokat végtelen időig megörökíteni nem lehet, de sehol sem található a legcsekélyebb útmutatás sem akár arra nézve, hogy mikor van szükség területi változtatásokra, akár arra nézve, hogy azok miként vitessenek keresztül. Már pedig addig, amíg erre nézve határozott intézkedések nincsenek érvényben, hiába beszélünk arról, hogy a nemzetközi életet az erőszak alapjáról el kell vonni és jogi alapra kell helyezni. A szankció kérdése a 19. cikk szövegezése mellett fel sem merül, mert ahol a nemzetek közössége akaratot sem nyilváníthat, nem kell gondolkodni azon, hogy ezt az akaratot miként akarja érvényesíteni.

Ehhez még egy más körülmény is járul. A Népszövetség alkotmányának magyarázói eltérő nézetben vannak a tekintetben, hogy a közgyűlés ama határozata, amellyel valamely elavult szerződés vagy tarthatatlanná vált állapot megvizsgálását ajánlja, egyhangúlag hozandó-e meg, vagy szótöbbséggel. A Schücking—Wehberg-féle kommentár szerint az egyhangúság nem szükséges, mert a közgyűlés határozatának „csak óhaj jellege van“; sőt szerinte ily esetekben annak az államnak, amelyhez a felszólítás intéztetik, szavazati joga nincsen. Ehhez a felfogáshoz csatlakozott Freytagh-Loringhoven, Goellner Aladár és Mengele Ferenc is, aki e kérdésre vonatkozó, egyébként is igen értékes fejtegetéseiben helyesen utal a Népszövetség ama gyakorlatára, amely szerint ajánlásokat és felhívásokat a közgyűlés szótöbbséggel is kimondhat. De vannak, akik az ellenkező nézetet vallják. Ezekhez tartozik nemcsak a francia Fauchille, aki nemzetközi jogi magyarázataiba erős francia sovén szellemet visz bele, de Schmitt bonni egyetemi tanár is, aki arra utal, hogy ha a 19. cikk alapján csak kívánságot is lehet ugyan nyilvánítani, az ily kívánság kinyilatkoztatására irányuló határozat mégis valóságos döntésen alapszik, amelyhez a Paktum 5. cikke alapján egyhangúság szükséges. Ha a Népszövetség az utóbbi álláspontra helyezkednék, akkor a 19. cikk igénybevétele aligha lesz valaha is eredményes, még akkor sem, ha alkalmaztatnék az az általános szabály, hogy az érdekelt fél ilyenkor nem szavazhat.

Az előadottak alapján világos, hogy a Népszövetség Egyességokmányának rendelkezései nagyon kevés alapot nyújtanak a béke revíziójára irányuló akció megindítására. Ha a Népszövetség közgyűlésén tétetnék ily irányú indítvány, nem valószínű, hogy a tagállamok többsége a mai világpolitikai helyzetben ezt elfogadná. Ha mégis elfogadná, akkor az az állam, vagy azok az államok, amelyek ellen ez a határozat irányul, semmivel sem kényszeríthetők arra, hogy ennek a határozatnak eleget tegyenek. Ha mégis eleget tennének neki, a határozat csak arra kötelezné őket, hogy az illető kérdést megvizsgálják és tanulmányozzák és mi sem akadályozza, hogy azután ragaszkodjanak a jelenlegi határok fenntartásához. Sőt, ha még tárgyalásba is bocsátkoznának velünk, mi sem volna könnyebb, mint ezeknek a tárgyalásoknak zátonyra juttatása.

A határoknak megváltoztatása a Népszövetség Egyességokmányának 19. cikke alapján ily körülmények között jóformán csak abban az esetben kecsegtetne kilátással, ha Magyarország és valamely más állam között megállapodás létesülne bizonyos határoknak megváltoztatására. Azt lehet ugyan mondani, hogy amennyiben valamely állam egyetértene azzal, hogy bizonyos területeket átengedjen, — ami a történelemben vajmi ritka eset — nincsen szükség Népszövetségre, mert akkor ez az átengedés a közvetlen megállapodás alapján végbemehet. A gyakorlatban azonban a Népszövetségnek a 19. cikkben körülvezetett ténykedése minden ingatlansága dacára mégis bizonyos körülmények között hasznos lehet. Elképzelhető ugyanis, hogy valamely államban vannak egyes felelősségük tudatától áthatott férfiak, akik tényleg érzik annak szükségét, hogy a világ békéjének megóvására, de talán saját jövő biztonságuk érdekeiben is bizonyos területi engedményeket tegyenek. De ilyenkor is mindig igen nehéz lesz az ilyen szándéknak az illető ország közvéleménye által való elfogadtatása. Ebben az esetben megkönnyítheti az engedékenységre hajlandó államférfiak feladatát, ha a Népszövetség erkölcsi súlyára és tekintélyére hivatkozhatnak, de ezen túlmenő gyakorlati jelentősége a 19. cikknek alig van.

Fenn kell tartanunk azt a reményt, hogy a jövőben meg fog szilárdulni az a még igen gyenge alap, amelyet a Népszövetség alkotmánya a szerződések revíziójára nyújt. Nem lehet kétség abban, hogy a jövőbeni nemzetközi jogfejlődésnek kardinális kérdése éppen az a probléma, miként lehet biztosítani azoknak az elavult vagy a béke fenntartásának érdekével egyébként össze nem egyeztethető állapotoknak békés úton való módosítását, amelyeknek megváltoztatása az eddigi történeti fejlődés tanúsága szerint minden esetben csak háborúk útján volt lehetséges. Csak ha ez a probléma megoldást fog nyerni, ami a 19. cikk tartalmának fejlesztése és kibővítése útján is elkövetkezhet, beszélhetünk annak lehetőségéről, hogy a nemzetközi élet is hasonló jogi alapra helyezhető, mint amilyen a polgári élet van most már évszázadok óta berendezve.